

T. GANZA - ARAS

IN MEMORIAM

Dr VJEKOSLAV MAŠTROVIĆ
(1913 — 1986)

Želeći predočiti djelovanje dr. Vjekoslava Maštrovića u cjelokupnosti našla sam se u nedoumici kako da sažeto obuhvatim tako ogromnu i raznovrsnu stvaralačko-znanstvenu, poticajnu, obnoviteljsku i organizatorsku djelatnost. Konačno, odlučila sam se za kronološki slijed. Činim tako, jer držim da će ono najbolje donijeti na vidjelo kako se čitav kompleks zanimanja, ideja, ostvarenja kod Maštrovića odvijao stalno istovremeno u nevjerojatnoj dinamici i isprepletenosti, te što doživljavam kao glavnu karakteristiku njegova lika upravo razgranatost njegova djelovanja i pisanja.

Kako će drugi prikazati pojedinačno ona znanstvena područja i rezultate u kojima je Vjekoslav Maštrović bio najuspješniji, odustala sam da se na tu stranu osvrnem i zadržat ću se uglavnom na njegovoj javno-kulturnoj djelatnosti.

Vjekoslav Maštrović izraziti je primjer čovjeka kojeg je jedan događaj iz ranog djetinjstva opredijelio za cijeli život. Bio je to bijeg njegove porodice iz Zadra po uspostavi talijanske vlasti. Vjekoslav je tada imao 6 godina — dovoljno da osjeti bol što napušta svoju ulicu i mjesta igre, prijatelje iz susjedstva, grob oca kojeg jedva pamti, ali je to snažnije utisnuto u mladu dušu ono čega se sjeća. Dovoljno je bio star da osjeti kako je njemu nova sredina strana i kako je on njoj stran i da spozna koliko je bolna nostalgija. Mladi Dalmatinac u slavonskom Osijeku, i Mediteranac u Panonskoj nizini, davne 1919/1920, kada se upravo ruši tisućgodišnje kraljevstvo Hrvatsko-Ugarsko i Carstvo Austrijsko te stvara nova država, prihvaća novo prebivalište, ali mu, čim za to bude u stanju, nastoji približiti svoj stari kraj.

U almanahu srednjoškolskog društva »Prosvjeta« kao gimnazijalac javlja se crticama na ikavskom i s motivima iz života uz more, što nastavlja i u časopisu *Omladina*, u kojem je bio član redakcije. Od sportova privlači ga ono što omogućuje bolje upoznavanje krajeva: izviđači. Njima posvećuje prvu svoju knjigu, objavljenu u 20-oj godini života.

Studirao je pravo u Zagrebu, izdržavajući se uglavnom svojim radom. Bio je aktivan član studentskog odbora Pravnog fakulteta u kojem je sudjelovao i Vladimir Bakarić, te predsjednik akademskog kluba u Križevcima, gdje je kod brata bio smješten za vrijeme studija.

Zaposlen kao sudac u Osijeku i već u skladnom braku sa Šteficom rođ. Maretić, čija je sudbina slična njegovoj, Maštrović ulazi u ona društva koja mu pružaju mogućnost da radeći u njima budi interes građana Osijeka i Slavonije za Dalmaciju, Istru, Zadar, za more koje je u toj sredini tada moralo biti još prilično daleko. Nalazimo ga od 1939. kao tajnika prosvjetnog društva »Istra«, 1940—1942. kao predsjednika »Društva dalmatinskih Hrvata«, dok je istovremeno od 1939. obavljao i dužnost tajnika oblasnog odbora »Jadranske straže« za Slavoniju do 1941, tj. do raspuštanja te velike i značajne pomorsko-propagandne organizacije utemeljene od još jednog izbjeglice iz Zadra, od Jurja Biankinija. »Jadranska straža« je bila raspuštena kada je Split okupirala Italija. Dok je V. Maštrović rukovodio slavonskim odborom »Jadranske straže«, taj je Odbor razvio široku aktivnost u Osijeku i njegovu području; između ostalog oformio je 1940. godine mjesni odbor za industrijsku četvrt u kojoj je V. Maštrović izabran za predsjednika, postavio je stalnu pomorsku propagandnu izložbu, zapravo jednu vrstu pomorskog muzeja u Osijeku, a priređivao je slične izložbe u Vukovaru, Vinkovcima i drugdje.

U to izbija rat, u kojem je V. Maštrović sudjelovao na strani partizana preko svojih rođaka i brata komunista, pomagao im je pri osnivanju NOF-a za Slavoniju, koristio svoj položaj suca u pomaganju progonjenih i dospio u ustaški zatvor ljeti 1944, te bio prebačen u Zagreb u zatvor na Savskoj cesti. Nakon završetka rata, iako je bio postavljen za suca u Zagrebu, gonjen svojom ljubavlju za rodnim gradom i željom da upravo za njega radi, napustio je za to vrijeme udoban i sačuvan Zagreb i već je sredinom lipnja 1945. s obitelji došao u Zadar za suca Kotarskog suda.

Ako je za 6-godišnjeg Vjekoslava Maštrovića odlazak iz djetinjanskog svijeta rodnog grada bio nemili i životno određujući doživljaj, još je snažniji i bolno-radostan morao biti povratak u potpuno porušeni grad. U takav grad, u koji se dolazilo kao po kazni, vratio se V. Maštrović svojevrijedno i programirano, ne da u njemu živi radeći studijem odabrani posao, nego da ga (u suradnji s drugima) gradi, izgrađuje, podigne, osposobi za život. Što mu je stajalo na raspolaganju za tako veliki i težak zadatak? U biti samo jedno — ljubav za napačeni grad. Iz te ljubavi pronalazio je putove i načine za realizaciju mnogih svojih zamisli, poticao druge, kupio suradnike, kucao na vrata gdje su se mogla naći sredstva i podrške. U tom vremenu za Zadar Maštrović je bio prava osoba, osoba sposobna i voljna da se nađe svugdje gdje mu je kao intelektualcu bilo moguće. On pokreće akcije usmjerene na obnovu nekadašnjih a za talijanske okupacije zamrlih kulturnih institucija i društava i na uspostavi novih, potrebnih novim prilikama i novim ambicioznim planovima ne samo za kulturni razvoj na ovom prostoru, nego i za turizam, sport i rekreaciju i iznad svega pomorstvo. Uspio je u tome onoliko koliko je to bilo u njegovoj moći.

Očmah u ljeto 1945. nalazimo ga u uredništvu glasila Narodne fronte za okrug Zadar *Glasnik bratstva*. Zadnji broj ovoga lista izašao je sredinom studenoga 1945. sa rezultatima izbora za Ustavotvornu skupštinu. Maštrović je bio angažiran oko organizacije i provedbe tih izbora. Iste godine 1945. inicirao je odbor, kojem je postao i predsjednikom, za otvaranje Narodne čitaonice, što je zapravo obnavljanje nekadašnje Hrvatske narodne čitaonice. Napisao je pravila za Narodnu čitaonicu i ona je počela radom 1. maja 1946. a u njezinoj upravi je Maštrović bio potpredsjednik do 1948. Istovremeno je radio na osnivanju Narodnog sveučilišta i bio izabran za prvog predsjednika te ustanove u periodu od 1945. do 1948. Želja mu je bila da obnovi Nodilov i Biankinijev *Narodni list*. Ideju je i ostvario. 1. siječnja 1946. izlazi prvi broj s V. Maštrovićem kao glavnim a njegovim nećakom Antom Maštrovićem kao odgovornim urednikom. Od prosinca 1945. Maštrović je u pripremama za obnovu pjevačkog društva »Petar Zoranić«, koje ubrzo počinje s radom kao radničko kulturno-umjetničko društvo, a Maštrović mu je predsjednik do 1948. god. Od kraja 1946. predsjedava upravo formiranom Koordinacionom odboru

za muzičko-vokalne priredbe. Odbor je koordinirao rad RKUD »Petar Zoranić«, Filharmonije i Narodnog kazališta, tako da je Maštrović sudjelovao i u radu kazališta. Štoviše bio je 1953. u redakciji biltena *Kazališni list*. Uz svog brata Ljubomira sudjelovao je 1951. u osnivanju kulturno-prosvjetnog kluba »Juraj Baraković« i u njegovoj je upravi ostao do 1954. Taj je klub počeo izdavati *Zadarsku reviju*, zamišljenu kao nastavljaca nekadašnjeg *Glasnika Matice dalmatinske* iz početka ovog stoljeća.

God. 1947. napušta sud i sudačku struku da bi postao direktorom Naučne biblioteke, na čijem je otvaranju radio u prethodne dvije godine. Te godine počinju i njegove čvršće veze s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti, u kojim će se kontaktima i realizirati ideja o osnivanju akademijina Instituta, pokrenuti akcija oko obnove kompleksa Samostana Sv. Marije sa Izložbom crkvenih umjetnosti (SICU) i Filozofski fakultet.

Dok je bio direktor Naučne biblioteke intenzivno se bavio bibliotekarstvom i radom na izdavanju bibliografija, te priređivanjem tematskih izložbi u prostorijama Biblioteke iz književne i publicističke baštine Zadra i Dalmacije. U 1948. formirao je Povjereništvo Društva bibliotekara Hrvatske u Zadru, koje je od 1954. preraslo u Podružnicu. Maštrović ju je punih 12 godina vodio. Istovremeno je bio i potpredsjednik Republičkog odbora Društva bibliotekara Hrvatske, zatim 1949. suosnivač Saveza bibliotekara Jugoslavije, sudionik pri izradbi njegova pravilnika i član odbora do 1955, u kojem je neko vrijeme (1953) bio i potpredsjednik. Organizirao je III. kongres bibliotekara Jugoslavije u Zadru 1956.

Od 1955. do 1972, dakle punih 17 godina, bio je predsjednik Zadarske podružnice Povijesnog društva.

Od god. 1950. pa daljnjih 21 godinu predsjednikom je Savjeta Nacionalnog parka »Paklenica«, na koju je dužnost izabran kao pokretač ideje o proglašenju Paklenice nacionalnim parkom. Ta je aktivnost proizašla iz jedne druge njegove preokupacije iz tog vremena, tj. iz nastojanja da pokrene turizam na ovom području i uopće na Jadranu. Ipak 1950. osniva se pri NOO Zadar Savjet za turizam i ugostiteljstvo pod njegovim predsjedništvom, a 1952. on postaje predsjednik tek osnovanog turističkog društva »Liburnija«, na kojoj će dužnosti ostati do 1965, dakle 13 godina. Od 1953. je potpredsjednik Saveza turističkih društava sjeverne Dalmacije, tj. zadarsko-šibenskog područja. Iste je godine prisustvovao osnivačkoj skupštini Turističkog saveza Hrvatske u Zagrebu i bio izabran za člana upravnog odbora, u kojem je ostao daljnjih 7 godina. U međuvremenu izabran je i u upravo formiran Turistički savez Jugoslavije.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti našla je u V. Maštroviću pravu osobu preko koje je ostvarila svoju zamisao o osnivanju već spomenutog Instituta u Zadru. Maštrović je na tome radio vrlo agilno i uspio dobiti lijepu zgradu, te je od ljeta 1954. Institut počeo radom, a V. Maštrović imenovan njegovim honorarnim, a od 1961. kada napušta Naučnu biblioteku, stalnim direktorom. Već je u rujnu iste 1954. godine izašao prvi broj institutskih *Radova*, uređenih od V. Maštrovića. Od tada pa svih sljedećih 30 svezaka, tj. do svoje smrti, uređivao je V. Maštrović tu ediciju uglavnom sam. I sve ostale publikacije koje je izdavao Institut, odnosno Zavod, kao *Adriaticu maritimu*, te razne knjige u serijama »Djela« i »Posebna izdanja«, uređivao je V. Maštrović.

U Institutu je 1957. otvorena restauratorska radionica, danas u sastavu Konzervatorskog zavoda, a od 1958. počelo se raditi na uređenju pomorske zbirke, odnosno intencija je Maštrovićeva bila da Zadar dobije pomorski muzej, što je ostvareno 1966

Usto je osobnim kontaktima uspio okupiti za rad Instituta veliki broj vanjskih suradnika i animirati mnoge da se bave istraživačkim radom. Poseb-

no bi trebalo istaknuti mnogobrojne znanstvene skupove i izložbe restauratorskih umjetnina koje je ovaj Institut priređivao dok je V. Maštrović bio direktor.

Iste godine kada je realizirana ideja o otvaranju Filozofskog fakulteta u Zadru (1956), pri čemu je Maštrović također odigrao stanovitu ulogu, postavljen je bio za predsjednika komisije za obnovu Samostana i izgradnju Crkve Sv. Marije, a poslije 14 godina rada oko toga, unutar čega treba istaknuti proslavu 900. god. Samostana i preseljenja redovnica u novu zgradu na njegovu povijesnom prostoru, Vjekoslavu Maštroviću bila je povjerena dužnost direktora SICU (Stalne izložbe crkvene umjetnosti) u izgradnji. On je to uspješno obavljao od 1970. do 1972, kada je taj objekt dovršen i predan na upravljanje crkvenim licima.

Godine 1965. formirao je Maštrović Odbor za proučavanje kulturne baštine i povijesnog značenja Nina, koji je 1969. priredio znanstveni skup o Ninu, dao velik doprinos organiziranju 900. proslave Krešimirove darovnice »Nase more« i 25. obljetnice Jugoslavenske ratne mornarice. Tom prilikom postavljen je spomenik Grguru Ninskom Ivana Meštrovića, upriličen posjet najviših funkcionera Hrvatske i druga Tita Ninu.

U 1960. pada njegov vrlo naporan rad oko okupljanja velikog broja suradnika za izdavanje jubilarnog *Pomorskog zbornika*. Akcija za sabiranje znanstvenih i drugih potencijala imala je cilj pokretanje izučavanja pomorstva radi njegova unapređenja. Već 1962. izlazi ogroman jubilarni *Pomorski zbornik* u dvije knjige, kojima je kasnije dodana i treća. Iste godine u Splitu je konstituirano Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije. Predsjednik je postao tadašnji predsjednik JAZU Grga Novak, a V. Maštrović glavni tajnik i radni član. U zgradi Instituta JAZU u Zadru smještena je bila uprava Društva i sva djelatnost njegova odvijala se pod nadzorom V. Maštrovića, koji je uz to redovito uređivao daljnjih 8 knjiga *Pomorskog zbornika* (do 1969). O njegovu znanstvenom interesu za pomorstvo trebalo bi posebno reći mnogo. Spomenimo samo da je za zasluge u domeni pomorske znanosti V. Maštrović izabran za dopisnog člana Pomorske akademije u Genovi 1968.

Sljedeće godine dobio je i nagradu grada Zadra, kao i druga brojna priznanja za zasluge iz područja bibliotekarstva, turizma i kulture.

Kada bismo ovom još dodali — a bibliografija njegovih radova bit će objavljena — brojne knjige, rasprave i članke u mnogim zbornicima, časopisima i novinama iz raznih znanstvenih i kulturnih oblasti, zatim uredništva, suradnje u raznim enciklopedijama, leksikonima, bibliografijama, te predavanja širom naše zemlje — moramo biti zadivljeni ovako rijetko plodnim životom, na zadovoljstvo svojih najbližih i dobrobit ovoga grada i šire zajednice. »... imao se rad' šta i roditi!« Za njega neće ostati samo formalno izgovoreno: Neka mu je vječna slava!